

Az egyezményt azonban nem tartották be, mert a világháború utolsó évében a németek már olyan aknákat gyártottak, amelyek az amerikai vizekig is eljutottak.

Az uszóakna tökéletesített formája a mostani háborúban alkalmazott mágnesakna. A mágnesakna, — német szaklapok leírása szerint, — láthatatlanul, öt-hat méteres mélységben uszik vagy áll lehorgonyozva a víz színe alatt. Az akna testéből négy irányban drótvezeték fut ki a felszínre s a vezetékek végén különlegesen érzékeny elektromágneses készülék van, amely kétháromszáz méteres körzetben megéri valamely nagyobb acéltömeg vonzását. Az akna abban a pillanatban, amint a felszínen levő mágneses uszók valamelyikében a közelő hajó acéltömege áramingadozást idéz elő s ezzel az akna irányítóberendezését működésbe hozza — önműködően leakad a horgonyról, süritett levegővel hajtott motorja működni kezd, magasabbra emelkedik és megindul a hajó irányába. A mágnesakna nem semmisül meg azonnal, amint elérte a hajót. Először az akna csucsán elhelyezett explozív anyag robban s a további robbanások — szabálvozható időben — csak akkor következnek, ha az első robbanás által szakított résen át a vizáramlás az ak-

nát már besodorta a hajó belsejébe.

A mágnesakna, amely a tengeri hadviselésnek pillanatnyilag legveszedelmesebb fegyvere, forradalmasítja a hajóépítést. Az ellene való védekezésnek egyetlen módja, hogy a hajóépítésnél lehetőleg mellőzzék az acélt s olyan fémeket (rezet, duraalumíniumot stb.) vagy más anyagot használjanak helyette, amelyek nem mágnesezhetők. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a hajóépítésnél teljesen mellőzni kell az acélt, mert a motorok s a különböző gépek nem gyárthatók másból, de takarékoskodni kell vele. A hajógépek építésénél eddig lóerőnként átlag negyven kiló acélt használtak fel. Ezt a mennyiséget — angol és francia katonai szakértők szerint — tíz százalékra lehet csökkenteni s amíg eddig a hajók építőanyagának több mint hatvan százaléka acél volt, a jövőben ez az arány legfeljebb nyolc-tizenkét százalék lesz, olyan semleges anyag ellensulllyal, ami a mágnesaknát teljesen veszélytelené teszi.

A hajóépítéssel egyidőben azonban tovább fejlődik a hadviselés technikája is s kérdéses, hogy mire az aknabiztos hajó elkészül, nem találják-e fel az elsüllyesztésére alkalmas újabb aknát is... (Varga Géza)

V I L Á G S Z E M L E

SEMLEGESEK AZ ELSŐ VONALBAN

Bár az utóbbi hetekben alig néhány ágyulövés és aknarobbanás történt a frontokon, (és még az oly nagyon fölkapott szovjet- finn haretéren is, a távirati ügynökségek minden erőlködése ellenére, bizonyítottan és kizárólag csak a hideg és hó ellen folyt harc mindkét részről), mégis a jelenlegi helyzetet az ellentétek rendkívüli, eddig soha nem ismert kiélesedése jellemzi. Maga a fő ellentét: az angol-német összeütközés is ugyyszólván súlyosabbnak, mélyebbnek és kiterjedtebbnek nevezhető — alább bizonyítani fogjuk — mint a háború kitörésekor.

Miben rejlik a „csendes háború“-nak ez az élessége és miből származik az? A felelet kézenfekvő: a gazdasági élet megrendülése, mint minden esetben, most is a gazdasági ellentéteknek és ezeken keresztül a

világpolitikai összeütközéseknek szaporodását és élesedését idézi elő. Ezért a helyzetről és a háborúról magáról a legtöbbet akkor tudjuk meg, ha megvizsgáljuk azokat az eltorzulásokat, amelyeket a háború az egyes országok gazdasági és társadalmi életében előidézett.

Szembeötlő mindenekelőtt, hogy ezek az elváltozások és eltorzulások, minden eddigi háborútól eltérőleg, nemcsak a hadviselő államokban, hanem ezekkel szinte egyenrangúan a kívülálló semleges államokban is észlelhetők, amelyek a háború nemzetközi kihatása folytán állandó készenlétben állnak és épp úgy fegyverkezni, mozgósítani, költeni, beruházni, erősíteni, hustalanítani, stb. kénytelenek, mint a hadviselő államok. Hogy ez mennyire így van, arranézve elég alább pár adatot felsorolnunk, előbb azonban lássuk a jelenlegi helyzet legfőbb és legaktívabb szereplőjének, Angliának mostani helyzetét, tekintve, hogy a gazdasági helyzet kiélesedésében és ezzel kapcsolatban a háború kiterjedése veszélyének előidézésében nyilvánvalóan — Angliáé az első szerep. Ha arról hallunk, hogy az angol vezető politikusok mind nagyobb és nagyobb áldozatok szükségességéről beszélnek, hogy Anglia a Németországot környező államokban, valamint a tengereken, mind hegyesebbre feni a Németország szívének szánt lándzsákat, hogy az angol vezető körök általában kezdik elveszíteni közmondásos nyugalmukat és gyorsabb („órák vagy hetek“ mulva bekövetkező) fordulatok után áhitoznak, — mindez érthetetlennek tűnik azok előtt, akik Anglia háborús gazdasági helyzetét nem ismerik. Ime néhány adat:

Bármennyire hihetetlen, mégis az angol pénzügyminiszter bejelentéséből tudjuk, hogy ez a háború, amely a harctéren naponta alig néhány lövedéket és repülőgépet fogyaszt, Angliának naponta 6 millió fontjába (kb. 12 milliárd lei) kerül. Ez kb. ugyanannyi, mint amennyibe az elmúlt világháború végén került Angliának a háború, annak összes aktív harctereivel és áldozataival együtt. Ha számításba vesszük, hogy Angliának mindezt ideig csak mintegy másfél millió katonája áll fegyverben, míg a mult háborúban mintegy 5 millió, elgondolhatjuk, hová nőnek majd Anglia háborús kiadásai, ha a tervbevett 3 milliós hadilétszám megvalósul és a hadsereg harcokban fogyasztja a drága hadifelszerelések és hadigépek óriási tömegét. Nem érdektelen még megjegyezni, hogy már az eddigi 6 millió font is a nemzeti jövedelem felét teszi, tehát már most, alacsony hadilétszám és a „zajtalan“ háború mellett is eljutott ahhoz a határhoz, amelyen túl „becsületes“ uton tovább sem bevenni, sem kiadni nem lehet.

A gazdasági megrendülés Angliában szintén elég nagyfokú. Tudva levő, hogy a háborús gazdálkodás által előidézett baj és zürzavar annál nagyobb szokott lenni, minél fejlettebb az illető ország ipari és kereskedelmi szervezete. A háború hatása ma is sokkal inkább érezhető Németországban, Angliában, mint Franciaországban, sokkal erősebben Svédországban, mint Dániában, sokkal nagyobb mértékben Belgiumban és Hollandiában, mint Jugoszláviában vagy Magyarországon. Ennek magyarázata magától adódik, ha számításba vesszük, hogy miből is áll a baj és a zavar: a háborús ipar tultengése a többi iparok elvértelenedéséhez vezet, ez viszont visszahatásként a háborús ipar nyersanyaghiányban, minőség csökkenésben stb. megnyilvánuló benulását idézi elő. Minél fejlettebbek ezek az iparok, minél differenciáltabb társadalmi munka-

megosztásuk, annál nagyobb mértékű mindezen iparok háborús bénulása és ziláltsága. Ugyanigy: A háborús termelés kizárólagossága, gépek és eszközök hiányát és így a termelés intenzitásának csökkenését idézi elő a mezőgazdasági termelésben, míg az agrártermelés csökkenése élelmezési zavarokat, nyersanyaghiányt, a munkaminőség csökkenését, stb. eredményezi az iparban. Minél fejlettebb valamely ország mezőgazdasága, minél inkább kevés emberrel történő gépiesített termelésre, mesterséges kémiai anyagokra, új építési és közlekedési módszerekre berendezett, annál nagyobb bajt okoz benne a háborús gazdálkodás. Így a közgazdászok nem csodálkoznak azon, hogy a háború kitörésével Angliában a munkanélküliség nem csökkent, hanem az augusztusi egy millió kétszázharminckétezerrel, a mozgósítás ellenére, egy millió négyszázharmincegyezerre növekedett és csak az újabb 1 millió ember mozgósítása után csökkent ez a szám valamennyire. A háborús zürzavar gazdasági zürzavarával magyarázható a fogyasztási cikkek árainak növekedése is. A 8.4 százalékos növekedéssel szemben, amelyet a múlt háború első két hónapjában észleltek, a mostani háborúban — a félhivatalos *Economist* szerint — a múlt év október végéig 18 és fél százalékkal, novemberben újabb 4 és fél százalékkal nőttek az árak Angliában. Ennek oka persze nemcsak a belső termelés csökkenése, hanem az is, hogy a mind fokozottabban veszélyeztetett tengeri szállítás miatt drágábban importált cikkek drágábban is hozták forgalomba. Ennél is jobban drágítja a behozott fogyasztási cikkek és nyersanyagokat az, hogy ezek javarészt, nyilvánvalóan háborús céllal oly országokban szerzik be, melyek Németországot képesek volnának ellátni és így ezekért a világpiacon áraknál sokkal magasabb árakat adnak, csak hogy azok az ellenség kezébe ne jussanak. Alig van hírünk arról, hogy az így keletkezett differenciát, mint háborús költséget az állam magára vállalta volna, tehát világos, hogy ez a drágulás is a piac (a fogyasztó, az ipar, stb.) terhére megy. Azt a jelszót, hogy „importtal győzni“ most Weedgwoode munkáspárti képviselő jelszava váltja fel, aki azt mondja: „exportálunk vagy meghalunk“. Persze a háború folytatása mellett az export növeléséről aligha lehet szó. Az eddigi adatok szerint Anglia exportja, amely 1937 októberében 47.2, 1938 októberében 42.6 millió fontot tett ki, 1939 októberében mindössze 24.6 millió fontra rugott. Maga Weedgwoode is csak annyiban tartja az exportot kiutnak, amennyiben Anglia lemond — a háborúról. „Élelmiszerek és ipari nyersanyagok nélkül — írja a *Manchester Guardian* — egyáltalán nem tudunk élni. Légvédelem, a hadsereg, repülőgépek, sőt maga a flotta is — mindezek nélkül még megélhetünk, akár leverten és megaláztatottan is, de tudunk élni. Export nélkül meghalunk“. Alig hihető, hogy a Brit Birodalom gazdasági vezető körei exportjuk kedvéért lemondanának a háborújukról és a világalomról. De az mégis igaz marad, hogy a háborús gazdálkodás az exportban épp úgy, mint a gazdasági élet minden ágában nagy megrázkódást idéz elő, amelyből csak két út vezet ki: győzelem vagy halál.

Mint mondtuk, ez a helyzet Angliában, mint fejlett ipari államban, fokozottabb mértékben érezhető és annak nemzetközi kihatásai nagyobbak, mint a többi országokban észlelhető hasonló jelenségeké. De ezek mégis fennállanak a többi államokban is és már azt mondhatjuk, hogy az egész nemzetközi helyzet legfontosabb ismertetőjévé és rugóivá

váltak. Ha pl. most hirtelen arról hallunk, hogy Belgium és Hollandia mind közelebb kerül a háborús állapothoz és mind biztosabbá válik a háborúba való belépésük, ebben nem kis mértéken játszik közre az a körülmény, hogy a mostani semlegesség e két államnak ugyanannyi bajt okoz és ugyannyi pénzébe kerül, mintha háborúban volnának, vagyis viselik a háborús állapot összes hátrányait, anélkül, hogy a háborútól várható előnyökre számíthatnának. Ugyanilyen magyarázatát látjuk Svédország és Norvégia szokatlanul harcos magatartásának, mellyel a finn kérdésben korántsem csak szovjetellenes magatartásról tesznek tanubizonyosságot, hanem ugyanakkor mind közelebb kerülnek Anglia és Franciaország érdekeinek védelméhez, a háborúba való belekeveredéshez. Nera véletlen az sem, hogy az összes semleges államok közül éppen Törökország, amelynek gazdasági helyzete a legkétségbeejtőbb és a legjobban érzi a háború ziláló hatását eddig a legnyitabban foglalt állás a háború kérdésében az egyik hadviselő fél mellett.

Érdemes volna bővebben kifejteni az egyes semleges államok helyzetén beállott mélyreható változásokat, hogy a fentieket egész valóságukban értékelni tudjuk. A semleges államok magatartása és helyzete ebben a háborúban nemcsak azért fontos, mert máig többségben vannak, hanem azért, mert legfőképpen gazdasági háborúról lévén szó, ezeknek ide vagy oda való csatlakozása fogja végre is eldönteni a háborút. Sajnos, ehhez igen kevés a helyünk, de ime mégis pár sokat mondó adat.

Az egyes országok háborús tulkiadásai naponta Franciaországban egy milliárd frankra, Belgiumban tiz millió belga frankra, Hollandiában 1.7 millió forintra, Svájcban öt millió svájci frankra rugnak, Svédországban e hó végéig összesen (mintegy három havi időre) hatszáz millió koronát irányoztak elő hadikiadásokra, Jugoszláviában csak élelmiszer tartalékok gyűjtésére hatszázszemmillió dinárt és így tovább. Inflációs jelenség: A forgalomban lévő pénzmennyiség Svédországban 949 millióról 1253 millióra, Svájcban 1702 millióról 2036 millióra, Finnországban 2032 millióról 3308 millióra emelkedett. Az árdragulás fogyasztási cikkekben, de ennek kapcsán kisebb mértékben minden másban ugyyszólván az összes európai államokban igen nagy méretű. Csak Belgiumban a nagykereskedelmi árak 19 százalékkal, Svédországban 10 százalékkal nőttek, Belgiumban csak a cukor ára kétszeresére és háromszorosára nőtt és teljesen eltűnt a szabad forgalomból, a só ára 2 centimesről 2.50 frankra emelkedett. Svédországban a tüzelő és benzin ára duplájára szökött, Törökországban a hus, vas, kémiai cikkek és papíráruk 40-100 százalékos emelkedést mutatnak.

A termelési és forgalmi zürzavar kapcsán jegyrendszert vezetnek be a legtöbb közszükségleti cikkekre, a hadviselő államokon kívül: Hollandiában, Svédországban, Jugoszláviában, Belgiumban.

A termelés zavaraira jellemző jelenségek: Belgiumban csak a bányáiparban 20.000 embert mozgósítottak és ugyanennyi külföldi távozott háborús okok folytán. Hollandiában a tengeri veszély folytán 1939. évben egyharmadára csökkent a halászat, míg a munkanélküliek száma csak Amszterdamban néhány ezerről 40.000-re szökött. A kereskedelmi forgalom ugyancsak Hollandiában ilyen számokban fejeződik ki: Csak a rotterdami kikötő forgalma november hónapban az előző év novemberéhez képest az 1243 hajó által fuvarozott 2049 ezer tonnáról 364 hajó-

ra és 628 ezer tonnára esett.

Annyit már további adatok felsorolása nélkül is megállapíthatunk, mert ez az egyes kormányok látható ténykedéséből is kiviláglik, hogy egész sor semleges állam mind közelebb kerül a háborúba való aktív beavatkozáshoz s ez a körülmény ma sokkal fontosabb, mint mindaz, amit maguk a háborús államok egymás ellen tesznek. A háborúnak ilyenformán való kiszélesedése már napirenden és — meg kell mondanunk — korántsem Németország részéről várható ilyen vagy amolyan semleges elleni támadás formájában. Németországnak nem érdeke a háború kiszélesítése. Ez talán furcsán hangzik, ha tekintetbe vesszük, hogy fentvázolt szempontokból Németország talán az összes államok közül a legrosszabbul áll, ipari termelése a legtöbbet szenvedett és szenved a háborús helyzet folytán, nyersanyaghiánya és a termékek minőségbeli csökkenése sokkal nagyobb fokú Németországban, mint bárhol, mezőgazdasági termelés intenzitásának csökkenését távolról sem tudja pótolni az ingyen munkaerő (foglyok, katonák, zsidók) beállítása, az élelmiszerral való ellátás, ha nem is nagyobb, de legalább ugyanolyan nehézségekkel jár, mint Angliában, stb. Előnye legfeljebb az, hogy sajtóságtársadalmi szervezettsége következtében képes volt véghez vinni azt, amire a demokratikus közvéleménnyel és jól szervezett munkássággal szembenálló angol és francia kormányok talán soha sem lesznek képesek, hogy: t. i. végszükségben az u. n. „becsületes“ utról letérve „ott vesz, ahol talál“: a leigázott népek javait viszi el, azok tagjait ingyen munkára fogja, munkásságának élelnívóját a végsőkig csökkenti, stb. De nem érdeke Németországnak a háború kiszélesítése, mert katonai erejét így is teljes mértékben igénybe veszi eddigi háborúja, úgy, hogy az eddigi, erőszakos eszközökkel való további „szerzés“ katonai szempontból éppoly kockázatosnak látszik, mint amilyen haszontalannak ígérkezik gazdaságilag és politikailag.

A háború kiterjesztése nemcsak a harcfrontot szélesítené ki olyan területeken, amelyeket a Sigfried-vonal már nem véd, hanem megfosztaná Németországot azon kis és nagy semleges államok védőövétől, amelyekből és amelyeken keresztül, minden tengeri zárlat ellenére, a legkülönbözőbb cikkekkel képes beszerezni. Bizonyos tekintetben Németország érdeke, hogy a mai csendes állapot, amelyben tartalékainak túl nagy fogyasztására nem kényszerül és újabb beszerzések még mindig lehetségesek, minél tovább tartson, hogy a közbeeső idő alatt ideje legyen beszerzéseit úgy termelési, mint közlekedési szempontból kiépíteni abban az egyetlen országban, amelytől ellenségei sem katonai, sem gazdasági eszközökkel el nem vághatják: a Szovjetunióban.

Ezzel szemben kézenfekvő érdeke Angliának és Franciaországnak, hogy minél több európai állam sodródjék bele a háborúba. Akár, mint Anglia és Franciaország szövetségesei, akár, mint egymástól független hadakozó felek. Ha a mai helyzetben még tulzásnak kell minősítenünk azt a felfogást, mely szerint a finn kérdéssel kapcsolatban Anglia és Franciaország a németellenes háborúról a nemzetközi Szovjetellenes keresztoshadjárt megszervezésére tért át, ugyanigy vakság volna észre nem vennünk, hogy a finn-szovjet háború, amely Németország egyik segítőjének erőit és figyelmét bizonyos mértékben leköti, Angliának és Franciaországnak igen kapóra jött és hogy ugyanilyen háború pl.

Szovjetország és Olaszország között százszorosan óhajtott vágya nevezett két államnak. Olaszország persze nem Finnország, vele szemben az összes érdekeltek másképp járnak el és maga Olaszország is sokkal nehezebben és drágábban hagyja magát táncha vinni. Egyelőre Ciano nyilatkozat útján visszautasítani látszik a csendőri szerepet és minden sajátóhaború ellenére nyitva tartja a barátság útját Észak és Kelet felé. De vajjon ugyanilyen eredményes ellenállást tanusíthatnak-e a többi kisebb és gyengébb államok, különösen Belgium és Hollandia, vagy Svédország és Hollandia, amelyeknek tengeri kereskedelme és gyarmataik az érverésük és így bármikor a fojtogató angol blokádnak vagy német ellenblokádnak áldozataivá lehetnek?

Fontos dolgok játszódhatnak le Távolkeleten is, ahol a japán kormányt belső társadalmi és politikai okok kényszerítették arra, hogy nemzetközi kérdésekben tartózkodó magatartást tanusítson és ugyanakkor Kinában, ahol Csang-Kaj-sek partizániai Nankingot és Sanghajt veszélyeztetik, reguláris csapatai pedig Kantonhoz közelednek, minden erejével azon legyen, hogy a már megszerzettet megtartsa. Figyelemreméltó az a feszültség, amely a Közelkeleten, Perzsiában, az arab tartományokban, Afganisztánban észlelhető ugyancsak az angol-francia ténykedések folyamán, vagy Délafrikában, ahol a német barát Herzog tábornok kényszeríti elő az Angliával való erőszakos szembeállást. De mindezeknek világpolitikai jelentősége semmivé törpül ahhoz képest, ami az európai kontinensen történik. (B. Z.)

SZEMLE, BIRÁLATOK

M Á R A I

Nem lehet vegyes érzelmekkel olvasni. Vagy szeretjük, vagy nem. De akkor is szerethetjük, ha vitára kényszerít, ha haragszunk rá. Am, akik divatból olvassák — mert van egy Márai divat is — nem mindig tudják, mi is pontosan a szeretni való hangulatain, finom mondatain, érzelmek rejtelmek között imbolygó, néha hihetetlen, rembrandtian éles fényben felvillanó alakjain, egy-egy szaván, mi lebegő mondatai sűrűjében úgy csillan, mint valami varázslatban. Közönsége — és ez főleg a zsidó-magyar polgárság — talán azt szereti írásában, ami „idegen“ benne, ami más, ami elüt többé-kevésbé nehéz, oroszos magyar regényirodalmunktól.

A legjobb magyar epika Eötvös Józseftől Németh Lászlóig a társadalmi realizmusban kereste a regény szilárd pontját. Márai nagy prózaírónk galériájában az első alkotó, aki nemcsak merészen, de sikeresen is eregeti a lélek sztratoszférájába intuíciója, intelligenciája és műveltsége kísérleti gömbjeit.

Az első magyar író, aki a végső következtetések határáig polgár és polgári. Talán utolsó példánya vagy inkább jelképe annak a magyarnak, akivé szerencsétlen társadalmi képzetünk a városi magyart lenni sohasem engedte. A magyar polgár civisnél egyéb sohasem lett. Nem csuda hát, ha polgárosodásunk olyan oroszlan alakjai is és abban az időben, midőn ennek a rétegnek a csillagzata még magasan ragyogott, az olyan